

ДР ВИОЛЕТА ТАДИЋ: УЧЕНИЧКО ПОНАШАЊЕ
И БЕЗБЈЕДНОСТ У ШКОЛИ, ИНСТИТУТ ЗА
КРИМИНОЛОШКА И СОЦИОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА,
БЕОГРАД, 2024, СТР. 98.

Владимир М. Симовић¹

Тужилаштво БиХ, Факултет за безбједност и заштиту
Независног универзитета у Бањој Луци

Период адолесценције (*adolescence*) или преласка из основне у средњу школу чини се веома захтјевним и изазовним. Светска здравствена организација (World Health Organization - WHO) дефинише адолесцента као било коју особу између 10 и 19 година. Овај старосни распон спада у дефиницију WHO's младих људи (*young people*) која се односи на појединце између 10 и 24 године.

У многим друштвима, међутим, адолесценција је уско изједначена са пубертетом (*puberty*) и циклусом физичких промјена које кулминирају у репродуктивној зрелости. У другим друштвима адолесценција се схвата у ширим терминима који обухватају психолошки, социјални и морални терен, као и строго физичке аспекте сазријевања. У овим друштвима термин адолесценција обично се односи на период између 12 и 20 година и отприлике је еквивалентан ријечи тинејџери (*teens*).

Овај период обиљежен је значајним промјенама у биолошком, когнитивном и друштвеном домену. За неку дјецу прелазак у средњу школу је тежак, па тако долази до опадања самопоуздања и школског успјеха. Такође, у овом периоду могу се појавити или интензивирати различити облици негативног понашања. Значајну улогу у односу на то имају вршњачки односи чија се природа и облик мијењају. Вршњачки односи у овом добу могу постати протективни или ризични фактор у односу на заступљеност проблематичног или просоцијалног понашања.

Важно питање на које треба обратити пажњу јесте улога и значај школске средине у његовању пожељних образаца понашања код ученика. На супрот бројним истраживањима којима су препознати протективни фак-

¹ Тужилац Тужилаштва БиХ, редовни професор Факултета за безбједност и заштиту Независног универзитета у Бањој Луци, е-маил: vlado_s@blic.net; <https://orcid.org/0009-0002-9640-6488>.

тори у односу на појаву и заступљеност негативних облика понашања код ученика, школе се све више суочавају са порастом ових облика. С друге стране, анализа и изучавање ученичког понашања и безбједности у школи недовољно је истражено у социолошким, криминолошким и другим истраживањима.

Значај овог питања посебно је важан када су у питању пројекција животног тока и перспективе ученика. Увид у облике и тенденције понашања ученика, као и критички осврт на њихову друштвену перцепцију и третман, повећава могућност адекватне реакције у креирању и спровођењу мјера превенције.

Монографија „Ученичко понашање и безбједност у школи“ др Виолете Тадић², истраживача у Институту за педагошка истраживања у Београду, настала је као резултат научног истраживања у областима школске климе, просоцијалног понашања и безбједности у школи, и то на узорку ученика средњих школа.³ Монографија има за циљ да пажњу усмјери на оне облике позитивног понашања ученика којима се постиже додатни ефекат сузбијања асоцијалног и деструктивног понашања у школској средини.

Садржајни преглед појединих поглавља књиге требало би да подстакне заинтересованост потенцијалних читалаца за поједине дијелове студије, али најприје да расвијетли сложеност ауторовог приступа (и научни ниво) у обради теме.

У монографији се приступа предмету истраживања свеобухватно, како са емпиријског, тако и са теоријског аспекта. Анализирају се три кључна појма, приказујући како научна литература приступа концептуалном и операционалном одређењу основних појмова који повезују ученичко понашање – појмова школска клима, просоцијално понашање и безбједност у школи.

Најприје се констатује да је школа прва значајна институција у којој се дјеца сусрећу са захтјевима друштва у погледу њиховог понашања и стога се каже да је школа контролисани чинилац социјализације. Иако на први поглед дјелује да је школа усмјерена, прије свега, на учење и стицање знања и вјештина, цио образовни процес је осмишљен тако да допринесе социјализацији дјеце. Усвајање пожељних облика понашања условљено

² Основне академске студије – Менаџмента људских и социјалних ресурса завршила је на Факултету безбједности Универзитета у Београду 2018. године. Мастер академске студије Управљање ризиком од елементарних и других непогода, на матичном факултету, завршила је 2019. године. Докторирала на истом факултету 2023. године на тему „Школска клима и просоцијално понашање као фактори безбједности у средњим школама“.

³ Монографија је настала као резултат истраживачког пројекта финансираног од стране Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, спроведеног од стране Института за криминолошка и социолошка истраживања из Београда.

је организацијом школског живота која захтијева да се дијете прилагоди временском распореду часова, начину понашања на часу, начину опхођења према вршњацима и одраслима и слично. Наставни програм доприноси усвајању тражених знања за функционисање у друштву међу које спадају и информације о људској култури и цивилизацији.

Релевантна и компетентна анализа аутора показује да више од пола вијека истраживања школске климе, као и примјене различитих модела усмјерених на побољшање, резултирали су низом прегледних чланака који указују на неслагања око дефиниције саме појаве, као и индикатора који би се користили за њено мјерење. Стога се појам школске климе често користи да означи различите аспекте школске средине. Одржива, позитивна школска клима подстиче развој и учење младих неопходно за продуктиван, користан и задовољавајући живот у демократском друштву. Ова клима укључује норме, вриједности и очекивања која подржавају људе да се осјећају социјално, емоционално и физички безбједно.

Као теоријски оквир за разумијевање односа ученик – школа детаљно су представљени биоеколошка теорија људског развоја, модел ризика и отпорности, теорија привржености, теорија социјалне контроле, социјално-когнитивна теорија и теорија слагања фазе и средине.

У другом сегменту монографије представљају се различити приступи просоцијалног понашања и безбједности у школи у иностраним студијама, али и то на који начин је валидиран инструмент на узорку средњошколца Републике Србије за мјерење датих варијабли. При томе, просоцијално понашање представља широку категорију поступака који су одређени као општекорисни за друге људе од стране неких значајних сегмената друштва и/или нечије друштвене групе. Концепт просоцијалног понашања је настао у друштвеним наукама као антоним за антисоцијално понашање. Захваљујући исцрпној анализи постојећих истраживања адолесцентног просоцијалног понашања, разматра се њихово унапрјеђење које је могуће повећаним фокусом на следеће елементе: исправна концептуална спецификација истраживачких појмова прије њиховог уклапања у објашњавајуће моделе; ригорозна провјера појмовне и психометријске еквиваленције инструмената за мјерење просоцијалног понашања; проширивање употребе тренутно доступних приступа мјерењу унутар истраживачких дизајна и наставак иновација у развоју мјерења које користе технолошки напредак и укључивање младих приликом стварања инструмената.

Затим се указује на досадашња истраживања у областима ученичког понашања и безбједности у школи. Фактори, попут негативних вршњачких односа, аутономије ученика и досљедности спровођења правила - препро-

знати су у истраживањима као најзначајнији предиктори малтретирања и других облика проблема у понашању. Теоријска разрада предмета истраживања утолико је неопходна и значајна, ако се узме у обзир да је сагледавање резултата досадашњих истраживања отежано због начина дефинисања и операционализације појмова, што посебно долази до изражаја код преклапања појмова школска клима и безбједност у школи.

Због непостојања консензуса међу ауторима о томе шта безбједност у школи јесте, отежава се, сматра ауторка, поимање и приступ истраживању саме појаве, поређење налаза различитих студија и управљање безбједношћу образовно-васпитног процеса. У фокусу су и карактеристике школе које се посматрају као унутрашњи и спољашњи простор школског окружења или као формални и неформални систем образовања. Када се безбједност у школи посматра као примјењив појам, у литератури се сусреће одређење према којем се безбједност анализира кроз мјере које се предузимају како би школска средина била слободна од криминала и насиља, а које су у вези са одређеним аранжманима унутар школе и координацијом напора који су усмјерени на смањење ризика од насиља и повреда.

Аутор посебно истиче потребу да се уочи да је идентификовање димензија безбједности у школи уско повезано са приступима усмјереним на њено дефинисање. Слиједе три приступа: *приступ менаџмента ризика* који је усмјерен на идентификовање потенцијалних ризика који могу угрозити функционисање школе, као и здравље и добробит учесника у образовно-васпитном процесу; *приступ повезан са насиљем у школи* који је усмјерен на идентификовање свих фактора који утичу на повећање или редукацију насиља у школи и *приступ креирања школске средине усмјерене на учење* који је повезан са идентификовањем фактора који доприносе осјећању сигурности у школи, а самим тим и академском постигнућу.

У свом посљедњем сегменту који представља суштину рада на истраживању до тада истакнутих појава, монографија кроз пет облика ученичког понашања добијених у домаћем истраживању (прошколско, узорно, конфликтно, асоцијално и непожељно) описује и дискутује ученичка понашања и њихове одлике у контексту школске климе, просоцијалног понашања и безбједности у школи. Овакав начин посматрања доприноси учвршћивању школских политика које су усмјерене на изградњу позитивних облика ученичког понашања, јер се на тај начин најбоље остварују образовно-васпитни циљеви у оквиру безбједне школе и позитивне школске климе.

Ауторка закључује да је примарни задатак школе, као образовно-васпитне установе, социјални развој ученика. Овај развој подразумијева, прије свега, развој социјалних компетенција које се односе на скуп социјалних,

емоционалних и когнитивних вјештина. Ове вјештине омогућавају ученицима боље сналажење у социјалним ситуацијама, а развијају се кроз интеракцију са окружењем (вршњацима и одраслим). Домаће истраживање је показало да управо природа интеракције коју ученици остварују са својим вршњацима и запосленима у школи, усмјерава њихово понашање у правцу пожељног што, коначно, доприноси остварењу образовно-васпитних циљева школе. Може се закључити, сматра аутор, да идеал у погледу ученичког понашања у школској средини треба да буде прошколско понашање које се промовише унутар позитивне школске климе, са нагласком на подстицање жељених понашања у остваривању образовно-васпитних циљева, а што мање на кажњавању непожељних и асоцијалних облика понашања.

Представљена монографија је значајно и вриједно штиво о веома важној и недовољно истраживаној теми у домаћој научној и широкој јавности. Ријеч је о оригиналном теоријско-емпиријском истраживању, којем желимо широку рецепцију и практичну примјену. Она је резултат дугогодишњег научноистраживачког рада, анализе и разматрања Виолете Тадић, која се зрело, студиозно и систематски бави различитим аспектима утицаја ученичког понашања и безбједности у школи (унутар образовног поља). При томе, ауторка приступа овом проблему из различитих теоријских перспектива, преиспитујући његове основе и могућности примјене, али и уједно га емпиријски провјерава.

Ауторка систематично и темељно одговара на постављена питања, омогућавајући јасно и цјеловито сагледавање доступног знања о значају утицаја ученичког понашања и безбједности у школи. Поред тога, нуди систематичан приказ постојећих знања и упућује на области које представљају изазов за будућа истраживања.

Посебан квалитет приказане монографије представља то што је написана концизно и релативно једноставним стилем што је чини пријемчивом за читање. Она је намијењена како истраживачима, тако и наставницима, родитељима, студентима друштвено-хуманистичких наука и свима који су заинтересовани за област ученичког образовања. Несумњиво је веома значајна и за будућа научна истраживања у овој области, али је корисна и за ширу јавну расправу приликом планирања образовних политика, које се посебно тичу праведности и доступности образовања у Србији.

Монографија представља вриједан вриједан допринос науци и значајан ресурс будућим истраживачима у области образовања. Она води ка бољем разумијевању ученичког понашања и безбједности у школи и његовог значаја у области образовања, али и ка бољем схватању система образовања у Србији. Поред тога, даје и прилику да се промишља каквом образовном

систему и друштву се тежи и може бити и својеврсна полазна тачка свим учесницима образовног циклуса за будућу трансформацију активности у овој области. Препоручујемо је свима који су заинтересовани за теоријске, емпиријске и практичне аспекте истраживања ученичког понашања, посебно када је ријеч о безбједности у школи.